

Ekoeleştirel Okuma Örnekleme Olarak *Deli Yeşil* Hikâyeleri

DOÇ. DR. MAKSUT YİĞİTBAŞ*

Öz

Doğayla edebiyatın iç içeliği hep olagelmıştır. Destan dönemi, sözlü edebiyattan günümüze değin şiirin ve anlatıların çoğunda tabiatın betimleme malzemesi olmasından öte kurguların vazgeçilmezi olduğu bilinen bir gerçekliktir. Ancak sanayi devrimleri sonrası ve özellikle küreselleşme, kapitalizmle birlikte tabii olana, doğaya vahşi ön adı takılarak kontrol altında tutulması gereken güç, sömürülen bir kaynak gözüyle bakılmıştır.

Yüzyılı aşkın bir süredir, şair ve yazarın birbirinden keskin çizgilerle ayrılması özellikle Servetifünun topluluğu ile başlar. Ancak o günden bugüne kimi sanatçılarımız bu sınırı aşabilen yetenek ve eserler sergilemişlerdir. Bu duruma en güzel ve bir o kadar da yetkin örnek Ahmet Hamdi Tanpınar'dır. Edebiyatın Anadolu uzamında şiirle düzyazıyı harmanlamanın özgün kalemlerinden biri de Çerkez Bozdağ'dır. Henüz ilkokul öğrencisiyken şiirle başladığı edebiyat yolculuğunda zaman içinde roman ve hikâye yazan Çerkez Bozdağ Anadolu'dan, bozkırdan Türk halkına, insanlığa seslenen bir duyarlığa sahiptir. Şiirleri ve seri romanlarıyla Anadolu erdemini edebî düzlemde yorumlayarak okuyucularına aktarmaya çalışan Bozdağ aynı zamanda bir hikâyecidir de. Bilindiği üzere öykü, şiir ile düzyazının kesiştiği noktada duran bir türdür. *Deli Yeşil* adlı kitabında Bozdağ'ın öyküleyici kimliğiyle birlikte şair duyarlığıyla da karşılaşılır.

Tabiatın, doğal olanın amaçsız, kendiliğinden rafine edildiği *Deli Yeşil*'de anlatımın lirik ve didaktik düzlemde işlenmesi kitaptaki öyküleri ekoeleştirelinin özgün örnekleri kılar. Doğal dünyaya duyulan özlemin daha çok bilinçli duyarlıkla edebiyata taşındığı günümüzde Çerkez Bozdağ'ın *Deli Yeşil* ile tabii olana yaklaşımı, doğal gerçeklikle iç içe öykülerine taşıması onu özgün bir konuma taşır. Bu yazıda *Deli Yeşil*'de yer alan hikâyelerin kuramsal düzlemde ekoeleştirel okuması yapılacak, özellikle de kitaba adını veren "Deli Yeşil" in ekoduyarlık taşıyan yönleri irdelenecektir.

Anahtar sözcükler: ekoeleştirel, Çerkez Bozdağ, hikâye, üslup, Servetifünun

DELİ YEŞİL STORIES AS AN EXAMPLE OF ECOCRITICAL READING

Abstract

Nature and literature have always been intertwined. It is a known fact that from oral literature to the present, nature is not only a descriptive material but an indispensable part of fiction. However, after the industrial revolutions and especially with globalization and capitalism, "wild nature" was perceived as a force to be kept under control and turned into an exploited resource.

* Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, maksutyigitbas@gmail.com, orcid: 0000-0002-3041-8120

Gönderilme Tarihi: 7 Haziran 2023

Kabul Tarihi: 12 Temmuz 2023

For more than a century, the separation of poet and writer from each other with sharp lines begins with the Servetifünun community. However, since then, some of our artists have exhibited talents and works that exceed this limit. Ahmet Hamdi Tanpınar is the best and most competent example of this situation. One of the original authors of blending poetry and prose in the Anatolian space of literature is Çerkez Bozdağ. Bozdağ, who started to his literary journey with poetry when he was still a primary school student and wrote novels and stories over time, has a sensitivity that appeals to the Turkish people, humanity from Anatolia, from the steppe. Trying to convey the Anatolian virtue to his readers by interpreting it on a literary level with his poems and serial novels, Bozdağ is also a storyteller. As it is known, short story is a genre that stands at the intersection of poetry and prose. In his book *Deli Yeşil*, it is possible to see Bozdağ's poetic sensibility as well as his narrative identity.

In *Deli Yeşil*, where nature and the natural are refined spontaneously and without purpose, the lyrical and didactical processing of the narrative makes the stories in the book authentic examples of ecocriticism. Today, when the longing for the natural world is carried to literature with more conscious sensitivity, Çerkez Bozdağ's approach to the natural with *Deli Yeşil*, bringing the natural to his stories intertwined with reality carries him to a unique position. In this article, the stories in *Deli Yeşil* will be analyzed by means of ecocritical theory especially the eco-sensitive aspects of "Deli Yeşil", which gives the book its name will be scrutinized.

Keywords: ecocriticism, Çerkez Bozdağ, story, style, Servetifünun

GİRİŞ

İnsan doğayla sürekli bir etkileşim içerisinde. Yaşamını devam ettirmek, duyduğu saygı ve sevgi, ya da medeniyet kurma amacıyla tabiatla barışık olmuştur. "Uzak Helenik dönemden erken Rönesans'a kadar, doğa esas olarak bir etik yönelim kaynağı, insan düşüncesinin normatif desteklerini ve tutarlılığını bulmasını sağlayan bir araç olarak görüldü." (Bookchin, 1994, s. 510). İnsan, avcı toplayıcı dönemde doğa ile uyumlu bir ilişki içerisindeyken aklın imkânları dâhilinde geliştirdiği medeniyetle doğaya olan bağımlılığını göreceli olarak azaltır. Toplum geliştikçe doğadan bağımsız bir çevre oluşturmaya başlar. Yerleşik hayata geçen insanoğlu yaşam alanlarının daha düzenli oluşturur ve bu durum doğadan bağımsız hareket etmesini hızlandırır. Kurduğu yaşam alanlarıyla doğaya karşı kendisini kısmen korumaya alan insan, tabiatı hükmedilmesi gereken karşıt bir güç olarak görmeye başlar. Doğaya hâkimiyet ölüm oranlarını azaltır ve insan nüfusunun hızla artmasını sağlar. İhtiyaçlarını karşıladığı tabiata anne gibi bakan insanoğlu zamanla kendini doğanın bir parçası görmekten uzaklaşır. Akıl aracılığıyla diğer varlıklar üzerinde sağladığı üstünlükle insan çevresini, kendine göre dizayn eder.

İnsanın tabiatla olan ilişkisinde edindiği alışkanlıklar kadar din/ler de belirleyici olur. Beşerî ve ilahi dinlerde doğaya saygı esastır. Bütün dinlerde tabiata saygı ve israf etmeksizin doğadan istifade edilmesi salık verilir. Her üç semavi dinde dünyanın insanoğlunun hizmetine verildiğine dair öğretiler yer alır. İbni Arabi evren içinde insanı bâtni (görünmeyen) ve zahirî (görünen) dünyanın merkezinde değerlendirir, aralarında koşutluk kurar: "Yeryüzü yedi tabakadır: Siyah arz (yeryüzü), toprağımsız arz, kızıl arz, sarı arz, beyaz arz, yeşil arz. Bu yedi tabakanın insandaki

benzerleri ise deri, yağ, et, sinirler, damarlar, adale ve kemiklerdir” (2016, s. 43). İnsan doğaya tahripkâr bakarak bir anlamda kendine de hor bakıp saygısızlık yapmış olur. Eski Türk kültürünün önemli evresini oluşturan ve bir dönem din olarak da benimsenen Şamanizm’de de tabiata önem verilir ve doğanın diline, yönlendirmesine bağlı olarak yaşam biçimlendirilir. Şamanizm inancının Türkler tarafından benimsenmesiyle birlikte doğaya yüklenen birtakım kutsiyetler, bu inancın etkisi etrafında şekillenmeye başlamıştır. Şaman inancına sahip olanlara göre bütün dünyada bulunan varlıklar bir ruha sahiptir. Bu dine inananlar dağları, gölleri, ırmakları vb. unsurları “yersu” olarak adlandırarak, canlı birer varlık olarak düşünmüşlerdir (İnan, 2020, s. 51). Bunun için hayvan ve tabiata ilişkin Türk atasözlerine yansıyan mesajlara bakıldığında içinde insanın da yer aldığı bütün canlılara ve tabiata saygının üst seviyede olduğu rahatlıkla görülecektir. Ancak günümüze gelindiğinde dünyaya hükmeden kapitalist anlayış dinlerin ve kültürlerin doğaya karşı olumlu öğretilerini göz ardı eder. İnsan ve tabiat karşısında sergilenen tavır üretim- tüketim ve kâr- zarar anlayışına indirgenip sosyal ilişkiler güç savaşına dönüştürülür. Karşıt olanı yok etmeye, güçlü olanın zayıf olanı etkisi altına almaya odaklanan insan çevreye verdiği zararın farkına varmaz ya da görmezden gelir. Bu konuya Belem Ekososyalist Bildirgesi’nde, kapitalizmin ekodüzene yönelik yıkıcılığına karşı şu şekilde dikkat çekilir: “Kapitalizmin, insanlığı ve doğayı bir parazit gibi sömüren bu sistemin barbarlığı konusunda başka kanıtlara gerek yoktur. Kapitalizmi hareket halinde tutan tek güç, kâra geçme ve buna bağlı olarak sürekli büyüme zorunluluğudur. Kapitalizm büyük bir savurganlıkla gereksiz ürünleri yaratıyor, çevrenin sınırlı kaynaklarını boşa harcıyor ve geriye sadece zehirler ve çevreyi kirleten ürünler veriyor. Kapitalist sistemde tek başarı ölçütü, günde, haftada, yılda ne kadar daha fazla satış yapıldığıdır. Daha fazla satış yapılsın diye suyumuz, havamıza ve toprağımıza sanayi atıklarının kanalizasyonu muamelesi yapılmasına neden olan ürünler, büyük miktarlarda ortaya dökülüyor” (Belem, 2009). Kâr etme amacı için doğaya ve insan karşı sergilenen her tavır mubahlaşmakta, gerektiğinde bu mubahlık yasayla güvence altına alınmaktadır. “Büyük sermayeyi haklı göstermek, onun sorunlarına gene aynı azınlık yararına çözüm üretmektir. Gerçeğin büyüğü, tekelci sermayenin çevreyi de yapısını kendinin belirlediği pazar ekonomisi içerisine sokması ve doğanın bu kez daha da kötü sömürülmesidir. Bu yaklaşımın başka bir aldatmacası da yapılanların ve yapılacak olanların sanki çevre kirlenmesini önleyecek önlemlermiş gibi sunulmasıdır. Bu durumda hastalığa ‘ilaç’ diye ileri sürülenler hastalığın kendisinden daha da tehlikeli olacak niteliktedir” (Ataöv, 2009, s. 39).

Avrupa’da 18. yüzyılla birlikte hız kazanan sanayi devrimi beraberinde tabiata ve insana bakışta önemli değişiklikler yaşanır. Her iki değere de sömürü perspektifinde bakılır. İşçi devrimini bu insani sömürüye bir karşı duruş şeklinde değerlendirmek gerekir. Diğer taraftan kapitalizmin doğayla birlikte nesneye, insana bakışı ve onu hem tüketen hem de sömürülen meta olarak görmesi bugün bile geçerliğini sürdürmektedir. Tabiata ve insana karşı sergilenen bu hoyrat bakış geçen yüzyılda yaşanan iki büyük savaşın asıl nedeni olur. Dünyanın dolayısıyla da tabiatın ve insanın paylaşımı ve sömürülmesi noktasında anlaşmazlıktan kaynaklanan bu savaşlarda büyük trajediler yaşanır. İnsanlığın saadeti için yapılan bütün teknik icatların tabiatla birlikte kendi türünün kıyımına yönelik kullanılması başta filozoflar olmak üzere sanat ve edebiyatçıları

derinden yaralar. Modernist ve postmodern sanatların gelişmesinde iki büyük savaşın etkili olduğu çok açık bir gerçekliktir. "I. Dünya savaşı, Batı Avrupa kapitalizminin sermaye birikiminin krize girdiği noktada kendine yeni pazar ve ucuz hammadde kaynaklarını sağlayacak olan Osmanlı imparatorluğu ve Ortadoğu pazarını paylaşma savaşı olmuştur. II. Dünya savaşı ise, Kapitalizmin 1929 Büyük krizini çözmek amacıyla ortaya koyduğu fordist (kitlesel) üretim biçiminin uygulanmasını sağlayacak dinamiklerin gelişmesini, kapitalist sistemin yön ve hegemonyasının el değiştirmesini sağlayacak ve sadece dünyanın bir parçasını değil, daha büyük bir parçasının pazara dâhil edilmesine olanak sağlayacak şekilde paylaştırılmasının savaşı olmuştur. İşte günümüzde yaşanan ya da yaşanılacak olan, adına III. paylaşım savaşı denilecek savaşlar da hep kapitalist üretim biçiminin kendini yeniden üretme adına yaptığı ve tam anlamıyla uluslararası sermayenin kendi arasında yapacağı hegemonya savaşları olacaktır" (Altıok, 2005, s. 155). Böylece bütün semavî dinlerin bahsini ettiği dünyanın sonunu kendi eliyle gerçekleştirecektir.

Endüstrinin hızlı gelişimi daha fazla insan gücüne doğal kaynaklara ihtiyaç duyulmasına neden olur. Buna bağlı olarak artan ekolojik sorunlar küresel bir tehdit hâlini almaya başlar. Doğadaki yıkım ve bu tahribatın doğurduğu sonuçlar bütün canlıların yaşamına doğrudan ve dolaylı biçimde sosyal, kültürel, ekonomik hayatına olumsuz etki eder. Yaşanan bu olumsuz gelişmeler ekolojik benlik yaratma ve ekolojik farkındalık oluşturma ihtiyacını kaçınılmaz kılar. Ekolojik bilinç oluşturma çabaları, biyoloji, tıp, fizik, zooloji, sosyoloji, antropoloji, edebiyat ve kültür araştırmaları gibi alanlarda kendisini göstermeye başlamış, bu alanlardaki çalışmalar gün geçtikçe artar. Edebiyat alanında ekolojik farkındalık yaratmaya yoğunlaşan yöntem ise ekoeleştirici anlayış ile olur. Ekoeleştirici perspektif, edebî metinlere insan merkezli değil, doğa merkezli bir düşünceyi geliştirir. Doğayla insan eşgüdümsele bağ içindedir. Dolayısıyla tabiatın bir parçası olan insan ait olduğu doğaya karşı alacağı tavırda sadece ona zarar vermekle kalmaz kendine de zarar verir. Bu durum insanın iç dünyasıyla birlikte somut varlığında da onulmaz yaralar açar: "Ekolojik açıdan bakıldığında diğer canlı türleri gibi doğanın bir parçası olan insan sistematik biçimde hem düşüncesinde hem de bunun sonucu olarak küresel düzeydeki uygulamalarında kendisini doğal bütünlükten ayırmıştır. İnsanın doğaya verdiği zararın aslında kendi bedenine verdiği zarar olduğunu anlaması ne yazık ki çevre bilincinin geliştiği zamanımızda bile yeterli düzeyde yaygın bir anlayış değildir. Doğanın bedenine, toprağa, suya, havaya ve bitki ve hayvanlara verilen inanılmaz boyuttaki zarar yaşamın çeşitliliğini ve türlerin zenginliğini insanın da aleyhine olacak şekilde yok olmaya götürmektedir" (Oppermann, 2006, s. 3).

İnsan başta olmak üzere doğaya yönelik bu saldırgan tavra, üretme yerine tüketme, kadını hor görme ve ona reva görülen şiddet, sanatçıları derinden yaralar. Büyük kentlerde olduğu gibi Anadolu'da ve özellikle bozkırında yetişen ses ve söz ustaları doğada, insan ilişkilerinde yaşanan yozlaşmalara isyan edip sanatlarını bu yolda dillendirirler. Âşık Veysel'i, Mahzuni Şerif'i, Neşet Ertaş'ı bu açıdan dinlemek Çerkez Bozdağ gibi yazarları da bu bağlamda okumak gerekir. Bozkırda doğup büyüyen Bozdağ doğanın güzelliğine âşık, önemine inanan bir sanatçıdır. Genel olarak edebiyat anlayışında özelinde ise *Deli Yeşil* hikâye kitabında dikkat çeken ölçüde doğaya ve insan tabiat ilişkisine yer verir; bu tavrı kitabına ekoeleştirici özellik kazandırır.

1955 yılında Türkiye'nin merkezinde, Kırşehir ilinin Mucur ilçesine bağlı olan Obruk köyünde doğan Çerkez Bozdağ ilk ve orta öğrenimini Mucur'da tamamlar. Siyasi çalkantıların çok yoğun yaşandığı yıllarda, 1979'da Konya Selçuk Eğitim Enstitüsü'nün Türkçe bölümünden mezun olur. 1992 yılında lisans tamamlama suretiyle branşını Türk dili ve edebiyatı olarak değiştirir; Tokat, Hatay, Kırşehir ve Ankara'da öğretmen olarak görev yapar. İlkokul yıllarında şiir yazmayla başlayan sanat hayatını bugün de sürdüren Bozdağ şiir, anı ve tiyatro gibi edebiyatın farklı alanlarında birçok ödülün sahibidir. *Misket Kızın Rüyası*'nın yazarının *Mehmet'im Vatan Oldu*, *Yılm Hayvanı*, *Hürriyet Türküsü* ve *Yarasanın Tüyleri* adlı roman serisinde sergilediği sanatçı kimliğinin özünde duyarlılığını insanla sınırlamayıp tabiata; doğal olan ya da olması gereken insan ilişkilerine, hayvanların özgürlüğüne yönelir. Çerkez Bozdağ'ın bu duyarlı ve sanatçı yönü tabiata ve insana sevgi, saygı bağlamında *Deli Yeşil* adlı hikâye kitabının pek çok kurgusunun omurgasını oluşturur. Bir metni anlamlandırma onu hangi düzlemde okumaya bağlıdır. Buna göre metinle; "iletişime iştirak eden ve onun gerçekleşmesinde rol alan unsurların yüklendikleri fonksiyona göre belirlenir" (Aktaş, 1993, s. 92). Dolayısıyla ekoeleştirel duyarlılığı taşıyan hikâye, roman veya bir başka metnin karşısında alımlayıcı konumundaki okuyucu "bu seçme işinin nasıl ve neye göre gerçekleştiğini ancak metinde yer alan dil malzemesinin yüklendiği ve ifade ettiği fonksiyonlardan hareketle öğrenme ve izâh etme imkanına..."kavuşur (Aktaş, 1993, s. 93). Bu açıdan ya da hermeneutik gerçeklikten hareketle Bozdağ'ın *Deli Yeşil* adlı eserini ekoeleştirel açıdan okumaya çalışılacaktır.

EKOELEŞTİREL AÇIDAN DELİ YEŞİL

Ekoeleştiri özü ve etimolojisi yönüyle doğayı ölçü alan bir eleştirel yaklaşımdır. 1974 yılında Fransız feminist yazar Françoise d'Eaubonne ve Amerikalı feminist Rosemary Ruether kadın ve doğa arasında koşutluk kurup her ikisinin de sömürülmekle kalmayıp savunmasız hâlde bırakılmalarını dile getirirler. Ekofeminist ya da feminist ekoloji olarak kabul edebileceğimiz bu adlandırma kavramsal (bir nesnenin, bir duygunun ya da düşüncenin zihindeki soyut ve genel tasarımı, anlamı, anlam yükü) düzlemde 1978 yılında Amerikalı akademisyen William Ruekert tarafından kaleme alınan "Literature and Ecology: An Experiment in Ecocriticism" başlıklı makalede ele alınır. Ekoeleştiri 1990'lı yıllarda yine Amerika'da üniversite ve edebiyat çevrelerinde ziyadesiyle ilgi görerek kavram olarak kanıksanır (Huyugüzel, 2018, s. 140 - 141). Kadın ve doğanın koşutluğu bağlamında feminist yaklaşımın; doğa karşısında insanların kendi aralarındaki ilişki sosyal yaklaşımın; insanın tabiatın efendisi, sömürme hakkı kendinde mahfuz olan yegâne otoriteye karşı oluş derin ekoeleştiri bakış açısının doğmasına neden olur. Buna göre 'feminist', 'sosyal' ve 'derin' ekoeleştirel zaman içerisinde başkaları da katılacaktır.

Doğayı, insanlığın tabiatla ilişkisini anlamının yeni yollarını bulmaya çalışan Lawrence Buell çevre bilincini önceleyen bir edebiyat eleştirmenidir. Edebiyatın doğayla bağına, çevreyi nasıl temsil ettiğine dair görüşlerini içeren *The Environmental Imagination* adlı çalışmasında bir edebî eserin çevreyi ve doğayı ne ölçüde dikkate aldığına dair bazı normlar belirler. Buna göre:

1. Eserde insanın dışındaki çevre sadece bir arka plan değil, insanın tarihinin doğa tarihiyle iç içe olduğu bir mevcudiyettir;

2. Eserde, insan menfaatleri yasal olan yegâne menfaat olarak görülmemektedir;
3. İnsanın çevreye karşı sorumlulukları eserin etik boyutunun bir parçasıdır;
4. Eserde çevrenin değişmezliği değil de bir süreç olduğu düşüncesi en azından dolaylı olarak bulunur (Özdağ, 2017, s. 33).

Lawrence Buell'in belirttiği ve kısmen sistematize ettiği bu maddeler ışığında Çerkez Bozdağ'ın *Deli Yeşil* hikâye kitabına bakıldığında başta esere adını veren "Deli Yeşil" başta olmak üzere birçok hikâyede doğaya karşı takınılan tavır, insanların çevreyle kurduğu bağ, hayvanların ele alınış şekli, insanların onlarla münasebeti, tüketime dayalı yaşam, tabiat betimlemelerinde kullanılan dil, sosyal münasebetler ve kadınlara karşı takınılan tavır ekoeleştirel yaklaşımlıdır. Bozdağ'ın tabiatı ve doğal olanı eserlerinde idealize edip bunların dışındaki durumları yermesi ekolojik dengeye, doğal olana saygısını gösterir.

Kitapta incelenecek odak hikâye olan "Deli Yeşil" in kısaca özeti şudur: 2180 metre yükseklikteki bir dağın yarı yamacında konuşlanan Yeşilyurt köyü halkı, rakımı gibi mutavassıt (ortalama) bir yaşam sürmektedir. Beldenin muntıkaları ağaç ve çiçeklerden ilhamla adlandırıldığı ölçüde güzel, insanları çalışkan ve mesutturlar. Ancak teknolojik araç ve aletlerin köye gelişiyle tembelleşen köyün erkekleri yaptıkları işlerin pek çoğunu kadınlara bırakarak kahvehanede vakit geçirmeye başlarlar. Bu tembelleşme kervanına televizyonla birlikte kadınlar da katılır. Bilgisayarların evlere girmesiyle birlikte doğayla iç içe olan çocuklar evlere kapanır ve zaman içerisinde ahlaki açıdan yozlaşırlar. Yaşananlar Yeşilyurt'u başkalaştırırken bir dönem köyün hırçın ve bıçkın delikanlısı Deli Ömer, uzun yıllar kanun kaçağı olarak yaşadığı Almanya'dan köyüne döner. Şahsiyetinde büyük değişim yaşayan Deli Ömer halim selim, tabiat dostu akıllanmış olgun bir insandır artık. Deli Ömer yirmi beş yıl önce bıraktığı köyün insanında ve tabiata dair ekolojisinde büyük değişiklikler gözlemleyerek üzülür. Yeşilyurt artık Kurakyurt olmuştur. Sıklıkla halka suyun ve yeşilin önemini anlatmaya çalışır bu nedenle de köylü ona Deli Yeşil demeye başlar. Yaşanacak kuraklığa bağlı susuzluğu en başından köylüye haber veren Ömer, kendince buna tedbirler alır. Ona kulak asmayan halk alıştığı yaşamı sürdürmeye devam eder ancak baharın sonu ile başlayan yağmursuzluk ve yaşanan kuraklık köyde büyük bir su kıtlığına neden olur. Bu durum köylünün muvazenesini yitirme seviyesine ulaştığında halk, insanlık dışı bir hâl içinde su bulmak ümidiyle Deli Yeşil diyerek alaya aldıkları Ömerlerin evine ve su depolarına saldırıp Ömer'i linç eder. Tabiatın feryadına kulak vermeyen insanlar doğallıklarından uzaklaşıp vahşileşmişlerdir artık.

Deli Yeşil kitabında bazı hikâyelerin ekoeleştiri bakımından zengin motifler taşıması yazarın onları doğa bilinciyle kaleme aldığını gösterir. Çerkez Bozdağ, *Deli Yeşil*'in tema, dil ve üslubuyla yetinmeyip doğa bilincini kitabın kapak fotoğrafına yansıtması, sahip olduğu bu hassasiyetleri okuyucularına aktarma niyetinin görsel kanıtıdır. Üretim yerine tüketime yaşam tarzına dönüşmesi köylünün kendine yabancılaşmasına neden olur. Kendi emeğine, işine yabancılaşan köylünün birbirine yabancılaşması, yozlaşması kaçınılmazdır artık: "İnsanın kendi emek ürününe, kendi yaşamsal etkinliğine, kendi cinsil (Hegel: somut evrensel) varlığına yabancılaşmasının dolaysız bir sonucu da şudur: insan insana yabancılaşmıştır. İnsan kendi kendisinin karşısında iken, onun karşısında olan ötekidir" (Marx, 2013, s. 29). Artık yaşamını idame ettirdiği doğaya,

köyüne ve kendine yabancılaşan insanlar köyden kopup şehirlere taşınırlar. Böylece kentlere düzensiz göçler başlar, köyün doğal gereksinmelerinden kopup kente göç edenler farklı bir maceraya sürüklenirler. Bugün gelinen noktada, Türkiye’de kentlerin işlevsiz ve estetikten uzaklaşan yapılaşmasında köylerden çok hızlı göç alması etkilidir; bu durum her geçen gün kendini daha fazla hissettirmektedir. Çerkez Bozdağ bu olumsuz gelişmeye *Deli Yeşil*’in pek çok hikâyesinde doğrudan ve dolaylı olarak dikkat çekmeye çalışır: “Türkiye’nin pek çok yerinde olduğu gibi Yukarıöz’de de insanlar tüketim toplumu olma yolunu seçmiş, koyunlar, inekler hızla satılmaya başlanmıştı. Tarlası, bağı, bahçesi olmayan Deli Ahmet de köyden şehre plansız göçenler kervanına katılmış(tı)” (Bozdağ, 2016, s. 3). Köyde kalanlar ise var olan tarlalarını değerlendirmezler. Dolayısıyla köyün adlarıyla müsemma olan güzel, yeşil beldeleri ekolojik dengesizliğe bağlı olarak çirkinleşir: “Dağlardaki ağaçlar kesildikçe Yeşiltepe’ler boz tepeye, Gültepe’ler kel tepeye dönüşmeye başladı. Evlerin bahçelerindeki ağaçları hastalık sardı. Yemyeşil bahçeler yabancı otların yuvası haline geldi” (Bozdağ, 2016, s. 37). Kümes hayvanı bile beslemekten uzaklaşan köy halkı yumurtayı dahi ilçeden satın alır.

Teknolojik aygıt ve araçlarla hızlı bir şekilde tanışan Türk halkının onları yaşamında araçlaştırma yerine amaçlaştırması ve belli bir dönem sonra da etkilerine girmesi bağımlı olma gibi bir tehlikeye yol açar. Bu beraberinde yozlaşmaya, doğal olandan uzaklaşıp normal dışılığın etkisinde kalmaya neden olur. “Deli Yeşil”in halkı ve özellikle de çocukları bilgisayara bağımlı olma yolunda hızla ilerlerler. Doğadan ve tabii hayattan uzaklaşıp sanal yaşamın dünyasında yaşamaya başlanır: “Evlere bilgisayar girdikten sonra çocuklar hiçbir işe bakmaz oldu. Sanal âlemde öldürdükleri her düşmana bir puan alan çocuklar anayı, babayı dinlemez oldular. Sanal atların peşinden koşmaktan kapılarındaki gerçek atların ağıtlar yakan kişnemelerini hiç duymadılar” (Bozdağ, 2016, s. 37).

Deli Yeşil’in ekoeleştiri bakımından zengin ve özgün olan bir diğer hikâyesi “Ördek Düdüğü”dür. Hayatı hızlı yaşayan ve hak etmediğinden daha fazlasına sahip olma hırsıyla geçiren Serçe Cemal’in en büyük merakı avcılıktır. Hiçbir acıma duygusu taşımaksızın zavallı hayvanları avlayan Cemal, tutkuya dönüştürdüğü bu merakını kendi adını taşıyan torununa da aşılar. Böylece torun Cemal doğaya ve canlılara duyarsızlaşır; okulda ve bu yönde yapılan telkinlere, yaklaşımlara kulak tıkayarak ilgisizleşir: “Aklının yettiği günden beri dedesinin kullandığı bir ördek düdüğü vardı. O düdüğü tıpkı ördek sesi gibi bir ses çıkarıyor, ördekler o sese geliyor, Serçe Cemal de gelen ördekleri zımbalıyordu. Bu durum küçük Cemal’in çok hoşuna gidiyordu. Sınıfta öğretmenin doğayı koruma konusunda anlattıkları bir kulağından girip öbüründen çıkıyordu” (Bozdağ, 2016, s. 121). Serçe Cemal’in avcılık merakı çok sevdiği torununun sonu, kendisinin de bu büyük acıyla yüzleşmesiyle sonuçlanır:

“Serçe Cemal... yüzükoyun yattığı yerde ördek seslerinin geldiği yere nişan aldı. Bekledi... Bekledikçe öldürme hırsı kabardı... Avının yerinden emin olmak için son bir defa ördek düdüğünü ağzına aldı. Düdüğü öttürdüğü anda karşı çalı yığınının arasından bu ötüşe başka bir ötüş cevap verdi. Serçe Cemo yıldırım hızıyla çiftesini iki defa arka arkaya ateşledi. Çalılardan arkasından önce bir kuş ciyaklaması, ardından da çocuk çığığlığı duyuldu... Gördüğü manzara korkunçtu... ‘gönlümün gülü’ diye sevdiği küçük Cemal’i kanlar içinde hareketsiz yatıyordu. Cemal’in hemen yanı başında... kanlar içinde bir ördek

yatıyordu. Örneğin yanında ise üç tane minik yavru korku içinde titreyerek ciyak ciyak ötüyor, çırpınarak annelerinin etrafında çaresizce dönüyorlardı” (Bozdağ, 2016, s. 124 - 125).

Ekoeleştirel yaklaşımda sosyal münasebetler ve kadınlara karşı takınılan tavır önemli yer tutar. *Deli Yeşil*'in sosyal ilişkiler bağlamında öne çıkan bir diğer ekoeleştirel motifi kadınlardır. Çoğu hikâyede ezilen, sömürülen, hor görülen ve kimi zaman da bir meta kertesinde alçaltılan kadınlara dikkat çeker Çerkez Bozdağ. “Gözyaşların Görülmesin”de Deli Ahmet'in eşi Naciye'nin annesi, ailesinin onaylamadığı biriyle, gönlünce evlendiği için yok sayılan ve ailesinden hiçbir destek bulmayan biri olarak karşımıza çıkar. “Ördek Düdüğü”nde fiziki görünümüyle örtüşen lakabı olan ava meraklı Serçe Cemal, çiftesiyle sevdiği bir delikanlı ile nişanlı olan adıyla uyum içinde endamlı olan Selvi'yi zorla kaçıtır. Bu nedenle Selvi bir ömür ona dargın olur, Serçe Cemal'i bir türlü sevemez: “Kalbi kırık Selvi'nin kendini zorla kaçıran Cemal'e büyük bir kin besliyordu... Tam bir buçuk yıl konuşmadı Selvi, Serçe Cemal'le. Bir robot gibi onun emirlerini yerine getirdi. En ağır işlerde çalıştı. Dayaklar yedi olur olmaz bahanelerle. Yaşamakla ölmek arasındaki çizgide günlerce, aylarca gidip geldi” (Bozdağ, 2016, s. 111).

Ekoeleştirel bakışın yansıtıldığı metinlerde kendiliğinden güçlü bir sosyal bağ ön plana çıkar. Bu açıdan bakıldığında *Deli Yeşil*'de özellikle ideal öğretmen ve öğrenci münasebetine dikkat çekilmiştir. Bunda yazarı Çerkez Bozdağ'ın uzun yıllar öğretmen olarak görev yapmasının, eserleriyle de eğitici kimliğini sürdürme gayretinin rolü olmalıdır. Kitapta irfan sahibi eğiten ve yönlendiren büyüklerin yanında doğrudan kendini eğitime, öğrencilerine adayan iki hikâyeden söz etmek gerekir: “Sağır Hıçkırıklar” ve “Tahir'in Hikâyesi”. İlkinde Selçuk Baba olarak adlandırılan bir öğretmenin gerçekten öğrencilerine baba şefkati ile davranması ve hikâyenin sonunda bunun gerçekleşmesine tanıklık ederiz. İkinci hikâyeye olan “Tahir'in Hikâyesi”nde ise fakir Tahir'in hırsızlıkla yaftalamaması için çabalayan Turgay öğretmenin fedakârlığını görürüz.

“O yaz Turgut Bey'in tayini... Aydın'ın Didim ilçesine çıktı. Turgay Bey aynı azim ve şevkle yeni öğrencilerini aydınlatmaya devam etti... Yaz tatiline girdikleri zaman Sivas'taki bir yakınının düğününe gitti. Geriye döndüğünde onu bir sürpriz bekliyordu. Evine hırsız girmişti. Şikâyet dilekçesi vermek için savcılığa gitti. Savcı Bey başka bir görüşme yapıyordu. Turgay Bey bir süre bekledi. Sıra kendine gelince Savcı Bey'in makamına girdi. Genç savcı onu görünce ayağa fırladı. Hocam, dedi. Turgay Hoca'm! Verin elinizi öpeyim...” (Bozdağ, 2016, s. 235).

Genç savcı Kayseri'den öğrencisi Tahir'dir. Kara Rifat'a ders vermek için başlayan ve psikolojik bir boşluğa ya da probleme bağlı olarak hırsız olacakken onu bu durumdan kurtaran Turgay öğretmen memlekete pırıl pırıl bir savcı kazandırmanın haklı gururunu yaşar.

Dil ve üslup açısından bakıldığında *Deli Yeşil*'deki hikâyeler yazarının sosyo-psikoloji ve kültürel yaklaşımıyla koşutluk içinde olduğu görülür. Türkiye'nin farklı kentlerine uzanan, geniş bir coğrafyayı içine alan hikâyelerde daha çok İç Anadolu, Kırşehir yöresi ve insanları; bölgenin, bozkırın doğa betimlemelerinin işlendiği görülür. Bu yoğunluğun temel belirleyicisi Çerkez Bozdağ'ın kalemını doğal olanın yanı sıra, hâkim olduğu kültürel mirastan yadsımaz. Durum böyle olunca kişilere, özellikle kadın betimlemelerinde güzelliğe ve olumlamaya dair sözcükler yazarın duygu ve beğeni dünyasından kopup gelirler. Beğeni yerine yergiyi hak eden tiplerde

ise yazarın tavrı bu kez tersi yönde yer yer aşırılaşan yaklaşıma dönüşür. Türk kültüründe kadim dönemlerden beri olagelen ve Anadolu'da geleneğe dönüşen sıfatla anılan kişiler *Deli Yeşil*'deki birçok hikâyede görülür. Anılan kişilerin fiziki görünüşleri, ahlaki durumları, tavırları ön adlarıyla ya da lakaplarıyla örtüşür. İlk Deli Ömer olarak anılan sonrasında Deli Yeşil'i, Serçe Cemal'i, Çapar Ali'yi, Kara Rıfat'ı, kendini öğrencilerine adayan Selçuk Baba'yı hikâyelerde bu adlandırmalarla örtüşen karakteristik yönleriyle tanırız.

"Deli Yeşil'in genelinde kendini belli eden sanatsal, yer yer şiirsel betimlemeler benzetmelerle iç içe okuyucuya sunulur. Yazar olmanın yanında şair kimliğine de sahip olan Çerkez Bozdağ mekân ve kişi betimlemelerinde sözcük, ek ve kip benzeşmelerine önem verir. "Yeşilyurt'un köyden dışarı açılan yollarının adı bile yeşillik kokuyordu. 'Çamlıyol', 'Meşeliyol', 'Elmalıyol' köye giren çıkan yollardan bazılarının adıydı. Köyün çevresindeki yer adları da şiir gibiydi. 'Çamlıtepe', 'Güllütepe', 'Sümbültepe', 'Nergisovası', 'Baharovası' bu yer adlarından bazılarıydı." (Bozdağ, 2016, s. 36). Yazarın bu şiirsel tasvirlerinde, doğaya olan sevgi ve saygısından kaynaklı ekoduyarlığın varlığını açıkça görmek mümkündür. Tabiata ve doğal olana ilgi yazarın ekoeleştiri bilinciyle hareket etmesini zorunlu kılmaz, bu üslup kendiliğinden vücut bulur. *Deli Yeşil*'de tabiattan yola çıkılarak yapılan benzetmeler doğayla sınırlı kalmaz ve kişi betimlemelerinde de sanatkarane düzlemde görülür. Bir yazarı sıradanlıktan farklı kılan en önemli hususlardan biri üslubunun edebî dile dönüşmesidir. Yukarıöz köyünün çobanı olan kimsesiz, Deli Ahmet'in bakışlarına garibanlığı sinmiştir bu nedenle de ürkek bakar: "Gece siyahı gözleri hep korkak bakardı" (Bozdağ, 2016, s. 2). Bu türden tabiattan mülhem benzetmeler eserin sanat seviyesine katkı sağlar ancak bu sanatsal yaklaşımlarda zaman zaman rastlanılan yerel yaklaşımlar ve halk arasında kullanılan kimi benzetmeler sanatsal ve edebî tavırla çelişir.

Çerkez Bozdağ şiirlerinde olduğu gibi hikâyelerinde de kendini metinden yadsımayan bir yazardır. Halk hikâyeciliği başta olmak üzere edebiyat geleneğimizde karşılaşılan, anlatıcının söylem düzleminde anlatıyla iç içe olmasına *Deli Yeşil*'in birçok hikâyesinde rastlanır: "Hani: 'İyi olacak hastanın doktor ayağına gelir.' Derler ya! Yine öyle oldu. Yıldız tatilden döndüğünde..." (Bozdağ, 2016, s. 16). Durum böyle olunca yazar betimlemelerinde şahsiyetine has lirik, mizahi ve ironik dile sıklıkla başvurur. Bu üslup bazen hikâyeye kişilerinin çaresizliğini dile getirirken tasvirlerine bazen de sosyal hayatta benzerlerine sıkça rastlanılan kaba saba kişilerin tavırlarını anlatırken kendini belli eder. "Tahir'in Hikâyesi"nde, Tahir'in annesi Döndü fabrikada aşçılık yaparak hasta kocasıyla üç çocuğuna bakan bir kadındır. Fakir ve çaresiz oluşunu yazar bir şiir dizesi gibi dile getirir: "Döndü çekingendi. Döndü korkaktı. Döndü ezikti" (Bozdağ, 2016, s. 210). Bu hikâyenin mekânı Kayseri'dir. Pastalarının ve pastanesinin güzelliğiyle şöhret olan Kara Rıfat geçimsizliği ve cimriliği ile de tanınmış biridir. Bu davranış özelliklerinden ötürü sık sık işçi değiştirir ya da ayrılanların yerine başkalarını bulur. Kara Rıfat, iş yerinde çalışmak zorunda kalan Tahir'e alışıla geldiği üzere kötü davranır; işe geliş ve gidişlerinde üstünü yoklayıp ona hırsız muamelesi yapar. Bu tavırlar Tahir'i fazlasıyla üzer.

"On beş gün boyunca Kara Rıfat konuştu, o sustu; Kara Rıfat güreledi, onun gözünden hüznün yağmurları yağdı..."

- Rıfat amca, ben hırsız değilim. Bu yaptığına kul gazabı denir.

Kara Rıfat bayramlık ağzını bir daha açtı.

- Diklenme lan, eşek sıpası! Açlıktan ağzınız kokuyor..." (Bozdağ, 2016, s. 214-215).

Yazar, Kara Rıfat'ın çirkin söylemelerini 'bayramlık ağız' olarak tanımlayarak açıktan ironi yapar. Yazar Kara Rıfat'ın huzursuz işyerine bulduğu ad da hikâyenin ironisinden beslenir: "O (Tahir) şimdi 'Huzurlar' adlı pastanenin çalışanı olmuştu" (Bozdağ, 2016, s. 212).

Deli Yeşil'de ironik yaklaşıma zaman zaman mizahi dil de eşlik eder. Yerinde olması ve edebî olduğunda bu tür anlatım biçiminin metnin okunur oluşuna katkı sağlar. Bozdağ'ın genellikle trajik mizansenini çoğu zaman kahramanların çaresizliği ve fakirliği besler. İçinde dram da olsa yapılan mizah, okuru gülümsetir. Bu türden mizah unsurlarına özellikle "Gözyaşların Görülmesin"de rastlanılır: "Ana-oğul Mamak'ta yerçekimine meydan okuyan ancak her an aşağı uçacakmış gibi duran iki kayanın arasına taşların örülmesiyle oluşturulan, mağara mı ev mi olduğu anlaşılmayan bir gecekonduda yaşıyordu. Kışın bu garip mimariye (!) ulaşmak için helikopter kiralamak gerekiyordu. Ama onlar uçularak gelinecek bu yere sürünerek, tırmanarak ulaşıyorlardı" (Bozdağ, 2016, s. 1). Aynı hikâyede geriye dönüş tekniği ile yazar, Deli Ahmet'in Ankara'ya ilk geldikleri günlere, evine ekmek götürmek için yaptığı fedakârlıklara dikkat çekmek için yine mizahi dile başvurur: "Sonunda bir ayakkabı boyası sandığı edindi Deli Ahmet. Samanpazarı'nda, Ulus'ta, Sıhhiye'de zabıta memurlarıyla kısa mesafe koşu yarışlarına başladı (Bozdağ, 2016, s. 4).

Çerkez Bozdağ hikâye anlatımında olabildiğince yapay dilden kaçınır, metinlerde sergilediği tabii dili ise doğadan mülhem ekolojiyle besler. Bundan ötürü betimlemelerinde ilham aldığı kaynak genellikle tabiat olur. "Ballı Badem" hikâyesinde (teyzesinin başarısını kıskanan yeğeninin yazdığı) aşk mektuplarıyla yıpranan Gülbahar hakikati öğrenince büyük bir üzüntü duyar. Yazar onun hüznünü tabiata ait unsurlarla dile getirir: "Sanki gökteki bütün gezegenler başına düşmüştü Gülbahar'ın. Sanki altındaki kara toprak yok olmuştu da sonsuz bir boşluğa düşüyordu kızcağız. O, şimdi üzerinden buldozer geçmiş bir bahar gülüydü, susuz, havasız, solgun ve bitik." (Bozdağ, 2016, s. 23). Kara Rıfat'ın yanından ayrılan Tahir, yaz tatilini ailesiyle geçirdikten sonra Sivas-Yıldızeli'ndeki yatılı okuluna döner. Sivas zorlu kış koşullarının hüküm sürdüğü bir kenttir, bu durum Tahir'in oradaki yaşamına doğrudan etki eder. Tahir arkadaşı Ozan'la ilçeden merkeze giderken soğuk iklimin onlara yaşattıklarını, zıtlık üzerinden betimler: "Diz boyundan yüksek karlarla cenk eden kış güneşinin altında otobüs beklediler" (Bozdağ, 2016, s. 229). Sıradan bir hayat kesiti yazarın şiirsel üslubuyla renklenir, bu anlatım biçimiyle *Deli Yeşil*'de sıklıkla karşılaşılır.

Kırşehir pek çok hikâyede anılmasına karşın Mucur'un sadece "Bir Kaşık Pekmez"de yer aldığı görülür. Bu hikâyenin kişileri arasında bulunan Çapar Ali, çaparlık yaparak yazarı da mahkemeye veren bir eski tanıdık gibidir. Bu yönüyle yaşamdan beslenen, mizahla bezenen "Bir Kaşık Pekmez"deki insanlara günümüzde, birebir olmasa bile rastlamak mümkün.

"O, eşeğine binip de 'Mucur'a gidiyorum.' dedi mi herkes: 'Eyvah, yine kime dava açacak?' diye telaşa kapılırdı. 'Bahçeme tavuk girdi.', 'Köpeği bana ürüdü.', 'Geçerken bana yan baktı.' gibi ipe ilmeğe gelmez davalarında, hâkimler de bıkmıştı. Sık sık azarlanır fakat yine de hiç uslanmaz, kardeşini, bacısını, kendi oğlunu, kızını, yakın-uzak akrabalarını, aklına kim gelirse onu mahkemeye verirdi" (Bozdağ, 2016, s. 29).

Her şeyden şikâyetçi olan bu türden kişilerin bugün için de geçerli olduğunu rahatlıkla söylenebilir. Sadece eşeğin yerini araba, hayvanlardan kaynaklanan çok basit problemlerin yerini trafik vb. sorunlar almıştır.

Doğasıyla insanıyla çok güzel olan dünyanın bugün için katlanılmaz bir hal almasında bütünsel bir duyarlık probleminin varlığına işaret etmektedir. Unutulmamalıdır ki sanatın yaratıcı ve karşı koyucu gücü her zaman toplumda karşılık bulmuştur. Her yönüyle edebiyatın da içinde yer aldığı sanatın gücüne sarılarak dünyayı ve insanı ekoduyarlığa davet etmek gerekir: “Özellikle insanlarda doğa bilincinin uyandırılması için gerekli olan söylemi üretme noktasında dilin ne derece etkili ve önemli olduğunun bilincinde olan Çevreci Eleştiri’nin dile verdiği önemin temel noktası da burasıdır: Söylem üretmek”(Ayaz, 2014, s. 291). Bu söylemi yazınsal metinle sınırlamamak da sanatçının yaratıcılığına düşmektedir.

SONUÇ

Hikâye kahramanlarının kimileriyle özdeşleşen, okuyucularıyla metin arasında duygu köprüsü kurmaya çalışan bir yazardır Çerkez Bozdağ. Onun bu yönü doğaya ilişkin yaklaşımında da kendini gösterir, böylece kuru bir didaktizmden sakınır. İnsanın bir parçası olduğu tabiata sevgiyle bakışını betimlemelerine ve anlatım diline doğal biçimde yansır. *Deli Yeşil* kitabı çerçevesinde bakıldığında Bozdağ’ın zaman zaman romantik duyarlığına bağlı olarak tesadüflere ve gerçek hayatla çelişen sahneler yer verdiğini söylenebilir ancak unutulmamalıdır ki edebî anlatının yaşamla birebir benzeşmesi beklenemez. Öbür türlü okuduğumuz hikâyeler biyografi, otobiyografi ya da üçüncü sayfa gazete haberi olurlar.

Kişi isimleri ve namlarından mekân adlandırılmalarına değin pek çok açıdan ekoeleştirel duyarlık taşıyan *Deli Yeşil*’de kadının erdemine, tabiatın değerine ve insan ilişkilerinin sosyal yaşamdaki önemine dair tematik motifler yer alır. Yaşamdan ve doğadan ilhamını alan Çerkez Bozdağ’ın sıradan gerçekliği kurguya dönüştürürken doğal olan/lar için sergilediği tavır, belki de farkında olmaksızın onu ekoeleştirel yazara dönüştürmektedir. Dünyada ve ülkemizde yaşanan çevre kıyımı karşısında tabiata saygıyı, koruma duyarlığını, insana sevgi duymayı okuyucusuna iletmesi bakımından *Deli Yeşil*’deki hikâyeleriyle Çerkez Bozdağ okuyucularının karşısına ‘söylem üreten’ bir yazar olarak çıkar.

KAYNAKÇA

- Aktaş, Ş. (1993). *Edebiyatta Üslûp ve Problemleri*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Altıok, M. (2005). Uluslararası Sermayenin Krizi, Hegemonya Savaşları ve Türkiye. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 4 (12), 151-173. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/esosder/issue/6126/82174>
- Ataöv, Türkkaya. (2009). *Kapitalizm ve Çevre*. İstanbul: İleri Yayınları.
- Ayaz, Hüseyin (2014). Çevreci Eleştiri Üzerine Genel Bir Değerlendirme. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi*, 3 (1), 278-292. DOI: 10.7884/teke.268
- Barbarlığa Karşı Ekososyalist Forum: “Belem Ekososyalist Bildirgesi”. (Ocak 2009), Erişim: (<http://www.felsefe.net/ekoloji/1552-belem-ekososyalist-bildirgesi.html>)

- Berktaş, F. (1996). Ekofeminizm ya da Yüreğin İyimsenliği. *Kadın Araştırmaları Dergisi*, 0 (4)
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/iukad/issue/732/7911>
- Bookchin, Murray (1994). *Özgürlüğün Ekolojisi*. Çev. Alev Türker, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bozdağ, Çerkez (2016). *Deli Yeşil*. Ankara: Özbaran Ofset Matbaası.
- Bulut, D. (2005). Çevre ve Edebiyat: Yeni Bir Yazın Kuramı Olarak Ekoeleştiri.
http://www.littera.hacettepe.edu.tr/TURKCE/17_cilt/dilek.htm
- Huyugüzel, Ömer Faruk (2018). *Eleştiri Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- İbni Arabî (2016). *Âlemin Yaratılışı*. Çev. Ekrem Demirli, İstanbul: Litera Yayıncılık.
- İnan, Abdülkadir (2020). *Tarihte Bugün Şamanizm Materyaller ve Araştırmalar*. Ankara: Altınordu Yayınları.
- Karl Marx (2013). *Yabancılaşma*. Ankara: Sol Yayınları.
- Oppermann, Serpil (2006). "Doğa Yazınında Beden Politikası".
http://www.littera.hacettepe.edu.tr/TURKCE/18_cilt/6.pdf. (Erişim Tarihi: 02.08.2021).
- Özdağ, Ufuk (2017). Çevreci Eleştiriye Giriş. *Doğa Kültür Edebiyat*. Ankara: Ürün Yayınları.

Prof. Dr. Soner Akpınar

**ÇAĞDAŞ
TÜRK ROMANINDA
6-7 EYLÜL OLAYLARI**

Rumlar Etnisite ve Kimlik

Günce Yayınları

MUNİS FAİK OZANSOY

Yaşamı, Yapıtları, Sanatı

H. Yasemin Mumcu

Günce Yayınları

FAİK ÂLİ OZANSOY

YAŞAM ÖYKÜSÜ, YAPITLARI VE ŞAIRLİĞİ

DOÇ. DR. SEVİM KARABELA ŞERMET

Günce Yayınları

Başka Bir Tarih Hayal Etmek

**TÜRK EDEBİYATINDA
ÜKRONYA**

MURAT GÜR

Günce Yayınları